

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

8 aprilie 2008 ^{*}

În cauza C-337/05,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolului 226 CE, introdusă la 15 septembrie 2005,

Comisia Comunităților Europene, reprezentată de doamna D. Recchia și de domnul X. Lewis, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

reclamantă,

împotriva

Republicii Italiene, reprezentată de domnul I. M. Braguglia, în calitate de agent, asistat de domnul G. Fiengo, avvocato dello Stato, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă,

^{*} Limba de procedură: italiana.

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, A. Rosas, K. Lenaerts și G. Arestis, președinți de cameră, domnii K. Schiemann, J. Makarczyk (raportor), P. Küris, E. Juhász, E. Levits și A. Ó Caoimh, judecători,

avocat general: domnul J. Mazák,
grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 17 aprilie 2007,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 10 iulie 2007,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin cererea introductivă, Comisia Comunităților Europene solicită Curții să constate că, prin faptul de a fi pus în aplicare o practică, cu o existență îndelungată și menținută în vigoare, de atribuire directă a contractelor pentru achiziționarea de la Agusta SpA (denumită în continuare „Agusta”) de elicoptere, mărcile Agusta și

Agusta Bell, destinate să acopere necesitățile mai multor corpuri militare și civile ale statului italian, fără a aplica nicio procedură de licitație și în special fără a respecta procedurile prevăzute de Directiva 93/36/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri (JO L 199, p. 1), astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 octombrie 1997 (JO L 328, p. 1, denumită în continuare „Directiva 93/36”) și, anterior, prin Directiva 77/62/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1976 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri (JO 1977, L 13, p. 1), astfel cum a fost modificată și completată prin Directiva 80/767/CEE a Consiliului din 22 iulie 1980 (JO L 215, p. 1) și Directiva 88/295/CEE a Consiliului din 22 martie 1988 (JO L 127, p. 1, denumită în continuare „Directiva 77/62”), Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestor directive.

Cadrul juridic

- 2 Prin acțiunea introdusă, Comisia urmărește să obțină constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul Directivei 93/36 și, în ceea ce privește perioada anterioară datei de intrare în vigoare a acesteia, în temeiul Directivei 77/62. Ținând seama de similitudinea prevederilor acestor directive și pentru claritate, se impune să se facă referire numai la Directiva 93/36.

- 3 Potrivit celui de al doisprezecelea considerent al Directivei 93/36:

„[...] procedura negociată trebuie să fie considerată excepțională și, prin urmare, aplicabilă numai în cazuri enumerate limitativ”. [traducere neoficială]

4 Articolul 1 din Directiva 93/36 prevede că, în sensul acesteia:

„(a) «contractele de achiziții publice de bunuri» sunt contracte cu titlu oneros încheiate în scris, având ca obiect achiziționarea, cumpărarea în rate, închirierea sau leasingul produselor, cu sau fără opțiune de cumpărare, între un furnizor (persoană fizică sau juridică) și una dintre autoritățile contractante definite la litera (b). Furnizarea acestor produse poate include în plus lucrări de montaj și de instalare;

b) «autoritățile contractante» sunt statul, colectivitățile teritoriale, organismele de drept public și asociațiile formate din una sau mai multe din aceste colectivități sau unul sau mai multe organisme de drept public.

[...]

d) «procedurile deschise» sunt acele proceduri naționale în cadrul cărora orice furnizor interesat poate depune o ofertă;

e) «procedurile restrânse» sunt acele proceduri naționale în cadrul cărora numai furnizorii invitați de autoritățile contractante își pot depune ofertele;

f) «procedurile negociate» sunt acele proceduri naționale în cadrul cărora autoritățile contractante consultă furnizorii aleși de acestea și negociază condițiile contractuale cu unul sau mai mulți dintre ei.” [traducere neoficială]

5 Potrivit articolului 2 alineatul (1) litera (b), directiva menționată nu se aplică:

„contractelor de achiziții publice de bunuri în cazurile în care acestea sunt declarate secrete, executarea lor trebuie însoțită de măsuri speciale de siguranță, în conformitate cu actele cu putere de lege și actele administrative în vigoare în statul membru în cauză, sau protejarea intereselor esențiale ale siguranței respectivului stat membru impune acest lucru.” [traducere neoficială]

6 Articolul 3 din aceeași directivă prevede:

„Fără a aduce atingere articolelor 2, 4 și articolului 5 alineatul (1), prezenta directivă se aplică tuturor produselor menționate la articolul 1 litera (a), inclusiv celor care fac obiectul unor contracte atribuite de către autoritățile contractante în domeniul apărării, cu excepția produselor cărora li se aplică articolul [296] alineatul (1) litera (b) [CE].” [traducere neoficială]

7 Articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Directiva 93/36 este redactat după cum urmează:

„(a) Titlurile II, III și IV și articolele 6 și 7 se aplică contractelor de achiziții publice de bunuri atribuite de către:

- (i) autoritățile contractante menționate la articolul 1 litera (b), inclusiv contractelor atribuite de către autoritățile contractante prevăzute în anexa I în

domeniul apărării în măsura în care acestea privesc produsele neacoperite de anexa II, în cazul în care valoarea estimată, fără taxa pe valoarea adăugată (TVA), este egală sau mai mare decât echivalentul în [euro] a 200 000 de drepturi speciale de tragere (DST);

- (ii) autoritățile contractante prevăzute în anexa I și a căror valoare estimată, fără TVA, este egală sau mai mare decât echivalentul în [euro] a 130 000 DST; în ceea ce privește autoritățile contractante din domeniul apărării, prezenta dispoziție nu se aplică decât pentru contractele pentru produsele menționate în anexa II.” [traducere neoficială]

8 Articolul 6 alineatele (1)-(3) din aceeași directivă prevede:

„(1) Pentru atribuirea contractelor de achiziții publice de bunuri, autoritățile contractante aplică procedurile definite la articolul 1 literele (d), (e) și (f), în cazurile enumerate mai jos.

(2) Autoritățile contractante pot atribui contractele de achiziții de bunuri printr-o procedură de negociere în cazul depunerii unor oferte neregulate, ca răspuns la o procedură deschisă sau restrânsă, sau în cazul depunerii unor oferte inacceptabile în temeiul dispozițiilor de drept intern care sunt conforme cu prevederile titlului IV, în cazul în care condițiile inițiale ale contractului nu sunt modificate în mod substanțial. În aceste cazuri, autoritățile contractante publică un anunț de participare, cu excepția situației în care includ în procedura de negociere toate întreprinderile care îndeplinesc criteriile prevăzute la articolele 20-24 și care au depus, cu ocazia procedurii deschise sau restrânse anterioare, oferte conforme cu cerințele formale ale procedurii de atribuire.

(3) Autoritățile contractante pot atribui contractele de achiziții de bunuri printr-o procedură de negociere fără publicarea prealabilă a unui anunț de participare în următoarele cazuri:

[...]

(c) în cazul în care, datorită specificității tehnice, artistice sau pentru motive referitoare la protecția drepturilor de exclusivitate, produsele pot fi fabricate sau livrate numai de către un anumit furnizor;

[...]

(e) pentru livrările suplimentare efectuate de furnizorul inițial și destinate fie pentru înlocuirea parțială a bunurilor sau a instalațiilor de uz curent, fie pentru extinderea bunurilor sau a instalațiilor existente, în cazul în care schimbarea furnizorului ar obliga autoritatea contractantă să achiziționeze un material cu caracteristici tehnice diferite care duc la incompatibilitate sau la dificultăți tehnice disproporționate de utilizare și întreținere. Ca regulă generală, durata unor astfel de contracte, precum și cea a contractelor reînnoite nu pot fi mai mari de trei ani.” [traducere neoficială]

9 Articolul 33 din Directiva 93/36 este redactat după cum urmează:

„Directiva 77/62/CEE [...] se abrogă, fără a afecta obligațiile statelor membre referitoare la data limită de transpunere și de aplicare indicate în anexa V.

Trimiterile la directiva abrogată se interpretează ca fiind efectuate la prezenta directivă și trebuie citite în conformitate cu tabelul de corespondență prevăzut în anexa VI.” [traducere neoficială]

Procedura precontencioasă

- ¹⁰ Întrucât nu a luat cunoștință de nicio informație cu privire la organizarea unei proceduri de ofertare la nivel comunitar pentru furnizarea de elicoptere destinate să acopere necesitățile mai multor corpuri ale statului italian, Comisia a considerat că aceste elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, fuseseră achiziționate direct, fără a se recurge la nicio procedură de licitație la nivel comunitar, cu încălcarea prevederilor Directivelor 77/62 și 93/36. În consecință, la 17 octombrie 2003, Comisia a adresat o scrisoare de punere în întârziere Republicii Italiene, invitând-o să își prezinte observațiile într-un termen de 21 de zile de la data primirii acestei scrisori.
- ¹¹ Autoritățile italiene au răspuns acestei scrisori prin fax la 9 decembrie 2003.
- ¹² Apreciind că autoritățile italiene nu furnizaseră suficiente argumente pentru a combate observațiile formulate în scrisoarea de punere în întârziere și în lipsa oricărei alte comunicări din partea acestora, la 5 februarie 2004, Comisia a adresat un avis motivat Republicii Italiene prin care a invitat-o să se conformeze acestui avis într-un termen de două luni de la notificare.

- 13 Autoritățile italiene au răspuns avizului motivat menționat prin trei scrisori din 5 aprilie, din 13 și din 27 mai 2004.
- 14 Considerând că argumentele invocate de Republica Italiană ca răspuns la avizul motivat sunt insuficiente și constatând că aceasta din urmă nu luase nicio măsură destinată să pună capăt practicii incriminate de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri, Comisia a decis să introducă prezenta acțiune.

Cu privire la acțiune

Cu privire la admisibilitate

Argumentele părților

- 15 Republica Italiană invocă inadmisibilitatea acțiunii pentru motivul că, în cadrul procedurii precontencioase, Comisia nu ar fi criticat contractele de achiziție a unor bunuri militare. Nu ar fi fost în discuție decât bunuri civile. În consecință, nu ar exista o corespondență între, pe de o parte, obiecțiile ridicate în cursul procedurii precontencioase și, pe de altă parte, cele formulate în prezenta acțiune.
- 16 De asemenea, Republica Italiană consideră că este inadmisibilă partea din acțiune care privește contractele de achiziție de bunuri încheiate pentru necesitățile Corpo forestale dello Stato (administrația națională a pădurilor). Într-adevăr, ar fi încălcat

principiul *ne bis in idem*, în măsura în care neîndeplinirea obligațiilor privitoare la această categorie de contracte ar fi fost deja examinată și stabilită de Curte în Hotărârea din 27 octombrie 2005, Comisia/Italia (C-525/03, Rec., p. I-9405).

- ¹⁷ În plus, în cuprinsul duplicii, Republica Italiană arată că, având în vedere caracterul vag și imprecis al situației de fapt semnalate de Comisie atât în scrisoarea de punere în întârziere, cât și în avizul motivat, acțiunea nu îndeplinește cerințele de coerență și de precizie impuse de jurisprudență, ceea ce a adus atingere în mod grav dreptului la apărare al acestui stat membru.
- ¹⁸ Comisia contestă că faza precontencioasă nu a privit niciodată echipamente militare, ci numai echipamente civile destinate în special necesităților anumitor corpuri militare ale statului italian. De asemenea, aceasta subliniază că procedura în care s-a pronunțat Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, avea un obiect diferit de cel al prezentei acțiuni.

Aprecierea Curții

- ¹⁹ Dintr-o jurisprudență constantă rezultă că procedura precontencioasă are ca scop să acorde statului membru vizat posibilitatea, pe de o parte, de a se conforma obligațiilor sale izvorâte din dreptul comunitar și, pe de altă parte, de a face uz în mod eficient de mijloacele de apărare împotriva obiecțiilor formulate de Comisie (a se vedea în special Hotărârea din 10 mai 2001, Comisia/Țările de Jos, C-152/98, Rec., p. I-3463, punctul 23, Hotărârea din 15 ianuarie 2002, Comisia/Italia, C-439/99, Rec., p. I-305, punctul 10, și Hotărârea din 27 noiembrie 2003, Comisia/Finlanda, C-185/00, Rec., p. I-14189, punctul 79).

- 20 Regularitatea acestei proceduri constituie astfel o garanție esențială urmărită de Tratatul CE pentru a asigura protecția drepturilor statului membru în cauză. Numai atunci când respectiva garanție este respectată, procedura contradictorie din fața Curții poate să permită acesteia să se pronunțe dacă statul membru nu și-a îndeplinit efectiv obligațiile a căror încălcare este invocată de Comisie (a se vedea în special Hotărârea din 5 iunie 2003, Comisia/Italia, C-145/01, Rec., p. I-5581, punctul 17).
- 21 În lumina acestei jurisprudențe, trebuie examinat dacă, în cursul procedurii precontencioase, Comisia a asigurat respectarea dreptului la apărare în privința Republicii Italiene.
- 22 În primul rând, în ceea ce privește pretinsa lipsă de concordanță între obiecțiile invocate în cursul procedurii precontencioase și cele formulate în fața Curții, este suficient să se constate că avizul motivat și cererea introductivă, care sunt redactate aproape identic, sunt întemeiate pe aceleași obiecții. În consecință, nu poate fi acceptat argumentul Republicii Italiene care urmărește să demonstreze că obiecțiile invocate în cursul procedurii precontencioase nu corespund cu cele expuse în această cerere introductivă.
- 23 În al doilea rând, referitor la pretinsa lipsă de claritate și de precizie în ceea ce privește determinarea obiecțiilor formulate împotriva Republicii Italiene în cadrul procedurii precontencioase, trebuie să se amintească faptul că, dacă avizul motivat prevăzut la articolul 226 CE trebuie să cuprindă o expunere coerentă și detaliată a motivelor care au determinat Comisia să ajungă la convingerea că statul membru interesat nu și-a îndeplinit una dintre obligațiile care îi revin în temeiul tratatului, scrisoarea de punere în întârziere nu poate fi supusă unor cerințe de precizie atât de stricte precum cele pe care trebuie să le îndeplinească avizul motivat, întrucât aceasta nu poate reprezenta în mod necesar decât un prim rezumat succint al obiecțiilor (a se vedea în special Hotărârea din 28 martie 1985, Comisia/Italia, 274/83, Rec., p. 1077, punctul 21, Hotărârea din 16 septembrie 1997, Comisia/Italia, C-279/94, Rec., p. I-4743, punctul 15, și Hotărârea din 18 mai 2006, Comisia/Spania, C-221/04, Rec., p. I-4515, punctul 36).

- 24 În speță, susținerile Comisiei în cursul procedurii precontencioase au fost suficient de clare pentru a permite Republicii Italiene să își expună argumentația în apărare, astfel cum o demonstrează derularea acestei faze a procedurii.
- 25 În al treilea rând, în ceea ce privește o pretinsă încălcare a principiului *ne bis in idem*, trebuie arătat că Hotărârea din 27 octombrie 2005, Comisia/Italia, citată anterior, a fost pronunțată cu privire la o cauză care avea un obiect complet diferit, atât timp cât, în acel caz, acțiunea Comisiei privea o ordonanță a președintelui Consiliului de Miniștri italian de autorizare a aplicării procedurilor negociate prin derogare de la directivele comunitare privitoare la contractele de achiziții publice de bunuri, acțiune care a fost declarată inadmisibilă în măsura în care ordonanța respectivă își epuizase toate efectele înainte de expirarea termenului fixat în avizul motivat. Or, prezenta acțiune nu are nicidecum ca obiect reexaminarea legalității ordonanței mai sus menționate, ci privește o veche practică a statului italian care constă în atribuirea directă a unor contracte pentru achiziționarea de elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, fără a aplica nicio procedură de licitație la nivel comunitar.
- 26 În consecință, se impune respingerea excepției de inadmisibilitate invocate de Republica Italiană.

Cu privire la fond

Argumentele părților

- 27 În susținerea acțiunii, Comisia arată că a constatat existența unei practici generale constând în atribuirea directă a contractelor pentru achiziționarea de elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, în scopul de a acoperi necesitățile mai multor corpuri militare și civile ale statului italian.

28 Comisia face trimitere la mai multe contracte încheiate în cursul anilor 2000-2003 cu Corpo dei Vigili del Fuoco (corpul pompierilor), cu Carabinieri (carabinieri), cu Corpo forestale dello Stato, cu Guardia Costiera (garda de coastă), cu Guardia di Finanza (administrația vamală), cu Polizia di Stato (poliția națională), precum și cu Departamentul protecției civile al Președinției Consiliului de Miniștri. În ceea ce privește perioada anterioară anului 2000, autoritățile italiene ar fi recunoscut că au achiziționat elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, fără a recurge la nicio procedură de licitație. În sfârșit, Comisia arată că flotele corpurilor de stat în cauză se compun exclusiv din elicoptere ale mărcilor respective, dintre care niciunul nu a fost achiziționat în urma unei proceduri de licitație la nivel comunitar.

29 Având în vedere că aceste contracte îndeplinesc condițiile stabilite de Directiva 93/36, Comisia apreciază că acestea ar fi trebuit să facă obiectul unei proceduri deschise sau al unei proceduri restrânse, în conformitate cu articolul 6 din această directivă, și nu al unei proceduri negociate.

30 În primul rând, Republica Italiană susține că bunurile destinate corpurilor militare ale statului italian intră sub incidența articolului 296 CE și a articolului 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36. Într-adevăr, potrivit acestui stat membru, prevederile menționate sunt aplicabile, întrucât elicopterele în cauză sunt „bunuri cu dublă utilitate”, adică pot fi utilizate atât în scop civil, cât și militar.

31 În continuare, statul membru menționat arată că, datorită specificității tehnice a elicopterelor și a caracterului complementar al bunurilor în cauză, se putea recurge la procedura negociată, în temeiul articolului 6 alineatul (3) literele (c) și (e) din Directiva 93/36.

- 32 În mod general, statul membru menționat subliniază că practica sa nu este diferită de aceea pusă în aplicare de majoritatea statelor membre care produc elicoptere.
- 33 În sfârșit, Republica Italiană arată că, până la sfârșitul anilor '90, relațiile statului italian cu Agusta puteau să se analizeze ca relații „in house” în sensul Hotărârii din 18 noiembrie 1999, Teckal (C-107/98, Rec., p. I-8121).

Aprecierea Curții

- 34 De la bun început, trebuie să se arate că părțile nu contestă faptul că sumele contractelor în cauză depășeau pragul, stabilit la articolul 5 alineatul (1) litera (a) din Directiva 93/36, susceptibil să determine includerea acestora în domeniul de aplicare al acestei directive.
- 35 De asemenea, trebuie să se arate că înscrisurile privitoare la contractele de achiziționare a unor elicoptere, anexate la memoriul în apărare al Republicii Italiene, confirmă teza Comisiei potrivit căreia achiziționarea elicopterelor menționate pe calea procedurii negociate a reprezentat o practică constantă și îndelungată.

— Cu privire la relația „in house” între statul italian și Agusta

- 36 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, asigurarea condițiilor concurențiale, în conformitate cu directivele privind atribuirea contractelor de achiziții publice,

nu este obligatorie, nici în cazul în care cocontractantul este o entitate distinctă din punct de vedere juridic de autoritatea contractantă, dacă sunt îndeplinite două condiții. Pe de o parte, autoritatea publică, ce este o autoritate contractantă, trebuie să exercite asupra entității distincte în cauză un control similar celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii și, pe de altă parte, această entitate trebuie să își desfășoare partea cea mai importantă a activității împreună cu colectivitatea sau cu colectivitățile publice care o dețin (a se vedea Hotărârea Teckal, citată anterior, punctul 50, Hotărârea din 11 ianuarie 2005, Stadt Halle și RPL Lochau, C-26/03, Rec., p. I-1, punctul 49, Hotărârea din 13 ianuarie 2005, Comisia/Spania, C-84/03, Rec., p. I-139, punctul 38, Hotărârea din 10 noiembrie 2005, Comisia/Austria, C-29/04, Rec., p. I-9705, punctul 34, Hotărârea din 11 mai 2006, Carbotermo și Consorzio Alisei, C-340/04, Rec., p. I-4137, punctul 33, precum și Hotărârea din 19 aprilie 2007, Asemfo, C-295/05, Rep., p. I-2999, punctul 55).

37 În consecință, trebuie să se analizeze dacă cele două condiții impuse de jurisprudența menționată la punctul anterior sunt îndeplinite cu privire la Agusta.

38 În ceea ce privește prima condiție, referitoare la controlul autorității publice, este necesar să se amintească faptul că participarea, fie și minoritară, a unei întreprinderi private la capitalul unei societăți la care participă de asemenea autoritatea contractantă respectivă exclude în orice caz ca această autoritate contractantă să poată exercita asupra societății menționate un control similar celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii (a se vedea Hotărârea Stadt Halle și RPL Lochau, citată anterior, punctul 49).

39 În această privință, astfel cum atestă studiul anexat la memoriul în apărare cu privire la participațiile statului italian la EFIM (Ente Partecipazioni e Finanziamento Industrie Manifatturiere), Finmeccanica și Agusta, aceasta din urmă, care este o societate de drept privat de la crearea sa, a fost întotdeauna, începând din 1974, o societate cu capital mixt, adică o societate al cărei capital este compus în parte din participații deținute de statul respectiv și în parte de acționari privați.

40 De aceea, având în vedere că Agusta este o societate în parte deschisă capitalului privat și că răspunde, aşadar, criteriului enunţat la punctul 38 din prezenta hotărâre, este exclus ca statul italian să poată exercita asupra acestei societăţi un control similar celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii.

41 În aceste condiţii şi fără să fie necesar să fie examinată împrejurarea dacă Agusta îşi desfăşoară cea mai mare parte a activităţii sale împreună cu autoritatea publică concedentă, trebuie respins argumentul Republicii Italiene întemeiat pe existenţa unei relaţii „in house” între această societate şi statul italian.

— Cu privire la cerinţele legitime de interes naţional

42 Cu titlu preliminar, trebuie să se amintească faptul că măsurile pe care statele membre le adoptă în contextul cerinţelor legitime de interes naţional nu sunt sustrate în ansamblul lor de la aplicarea dreptului comunitar pentru simplul fapt că acestea intervin în interesul siguranţei publice sau al apărării naţionale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 martie 2003, Dory, C-186/01, Rec., p. I-2479, punctul 30).

43 Într-adevăr, astfel cum a constatat deja Curtea, tratatul prevede derogări aplicabile în situaţii susceptibile să afecteze siguranţa publică, în special la articolele 30 CE, 39 CE, 46 CE, 58 CE, 64 CE, 296 CE şi 297 CE, care privesc ipoteze excepţionale precis delimitate. Nu se poate deduce din aceasta că ar exista o rezervă generală, inerentă

tratatului, care ar exclude din sfera de aplicare a dreptului comunitar orice măsură luată în temeiul siguranței publice. Recunoașterea unei astfel de rezerve, în afara condițiilor specifice ale prevederilor tratatului, ar risca să aducă atingere caracterului imperativ al dreptului comunitar și aplicării uniforme a acestuia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 1986, Johnston, 222/84, Rec., p. 1651, punctul 26, Hotărârea din 26 octombrie 1999, Sirdar, C-273/97, Rec., p. I-7403, punctul 16, Hotărârea din 11 ianuarie 2000, Kreil, C-285/98, Rec., p. I-69, punctul 16, și Hotărârea Dory, citată anterior, punctul 31).

44 În această privință, revine statului membru care intenționează să se prevaleze de aceste excepții sarcina de a furniza proba că aceste exonerări nu depășesc limitele ipotezelor excepționale menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 septembrie 1999, Comisia/Spania, C-414/97, Rec., p. I-5585, punctul 22).

45 În speță, Republica Italiană arată că achiziționările de elicoptere mărcile Agusta și Agusta Bell îndeplinesc condițiile legitime de interes național prevăzute la articolul 296 CE și la articolul 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36, întrucât aceste elicoptere sunt bunuri cu dublă utilitate, adică pot fi utilizate atât în scopuri civile, cât și militare.

46 În primul rând, trebuie subliniat că, în temeiul articolului 296 alineatul (1) litera (b) CE, orice stat membru poate lua măsurile pe care le consideră necesare pentru protecția intereselor esențiale ale siguranței sale și care se referă la producția sau la comerțul cu armament, cu muniție și cu material de război, cu condiția ca aceste măsuri să nu modifice totuși condițiile concurenței pe piața comună în ce privește produsele care nu sunt destinate unor scopuri specific militare.

- 47 Din textul respectivei prevederi reiese că produsele în cauză trebuie să fie destinate unor scopuri specific militare. Rezultă din aceasta că achiziționarea de echipamente a căror utilizare în scopuri militare este puțin certă trebuie să respecte în mod necesar normele de atribuire a contractelor de achiziții publice. Furnizarea de elicoptere unor corpuri militare în vederea unei utilizări civile trebuie să respecte aceleași norme.
- 48 Or, este cert că elicopterele în cauză, astfel cum admite Republica Italiană, au o vocație civilă certă și o finalitate militară eventuală.
- 49 În consecință, articolul 296 alineatul (1) litera (b) CE, la care face trimitere articolul 3 din Directiva 93/36, nu poate fi invocat în mod util de Republica Italiană pentru a justifica recurgerea la procedura negociată pentru achiziționarea elicopterelor respective.
- 50 În al doilea rând, statul membru menționat se întemeiază pe caracterul confidențial al datelor care sunt obținute pentru producerea elicopterelor fabricate de Agusta pentru a justifica atribuirea contractelor către această societate potrivit procedurii negociate. În această privință, Republica Italiană invocă articolul 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36.
- 51 Cu toate acestea, trebuie să se constate că Republica Italiană nu a indicat motivele pentru care, în opinia sa, caracterul confidențial al datelor comunicate pentru producerea elicopterelor fabricate de Agusta ar fi mai puțin garantat în cazul în care această producere ar fi încredințată altor societăți, indiferent dacă sunt stabilite în Italia sau în alte state membre.

52 În această privință, necesitatea de a prevedea o obligație de confidențialitate nu împiedică în niciun mod recurgerea la o procedură de licitație pentru atribuirea unui contract.

53 În consecință, invocarea articolului 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36 pentru a justifica achiziționarea elicopterelor în cauză potrivit procedurii negociate pare disproporționată prin raportare la obiectivul care constă în împiedicarea divulgării de informații sensibile privitoare la producerea acestora. Într-adevăr, Republica Italiană nu a demonstrat că un astfel de obiectiv nu ar fi putut să fie atins în cadrul unei proceduri de licitație, astfel cum este cea prevăzută de aceeași directivă.

54 În consecință, articolul 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36 nu poate fi invocat în mod util de Republica Italiană pentru a justifica recurgerea la procedura negociată pentru achiziționarea elicopterelor menționate.

— Cu privire la cerințele de omogenitate a flotei de elicoptere

55 Pentru a justifica recurgerea la procedura negociată, Republica Italiană invocă de asemenea articolul 6 alineatul (3) literele (c) și (e) din Directiva 93/36. Aceasta susține, pe de o parte, că, având în vedere specificitatea lor tehnică, fabricarea elicopterelor în cauză nu putea să fie încredințată decât societății Agusta și, pe de altă parte, că era necesar să se asigure interoperabilitatea flotei sale de elicoptere, în special în scopul de a reduce costurile logistice, operaționale și de formare a piloților.

56 Astfel cum rezultă în special din al doisprezecelea considerent al Directivei 93/36, procedura negociată are un caracter excepțional și nu poate fi aplicată decât în cazuri enumerate limitativ. În acest scop, trebuie să se sublinieze că articolul 6 alineatele (2) și (3) din aceeași directivă enumeră în mod limitativ și expres singurele excepții pentru care este permisă utilizarea procedurii negociate (a se vedea în acest sens, în ceea ce privește Directiva 77/62, Hotărârea din 17 noiembrie 1993, Comisia/Spania, C-71/92, Rec., p. I-5923, punctul 10; în ceea ce privește Directiva 93/36, a se vedea Hotărârea Teckal, citată anterior, punctul 43, și Hotărârea din 13 ianuarie 2005, Comisia/Spania, citată anterior, punctul 47).

57 Potrivit jurisprudenței Curții, derogările de la normele care urmăresc să garanteze efectivitatea drepturilor recunoscute de tratat în domeniul contractelor de achiziții publice trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte (a se vedea Hotărârea din 18 mai 1995, Comisia/Italia, C-57/94, Rec., p. I-1249, punctul 23, Hotărârea din 28 martie 1996, Comisia/Germania, C-318/94, Rec., p. I-1949, punctul 13, și Hotărârea din 2 iunie 2005, Comisia/Grecia, C-394/02, Rec., p. I-4713, punctul 33). Prin urmare, cu riscul de a priva Directiva 93/36 de efectul său util, statele membre nu pot să prevadă ipoteze de utilizare a procedurii negociate care nu sunt prevăzute de directivă sau să adauge ipotezelor expres prevăzute de directiva respectivă condiții noi care au ca efect să înlănească recurgerea la procedura menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 ianuarie 2005, Comisia/Spania, citată anterior, punctul 48).

58 În plus, trebuie să se amintească faptul că sarcina de a proba că împrejurările excepționale care justifică o derogare există în mod efectiv îi revine celui care intenționează să se prevaleze de această derogare (a se vedea Hotărârea din 10 martie 1987, Comisia/Italia, 199/85, Rec., p. 1039, punctul 14, și Hotărârea Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 33).

59 În acest caz, trebuie să se constate că Republica Italiană nu a probat în mod suficient motivul pentru care numai elicopterele produse de Agusta ar avea caracteristicile tehnice necesare. În plus, statul membru s-a limitat să sublinieze avantajele unei interoperabilități a elicopterelor utilizate de diferitele sale corpuri. Cu toate acestea, statul membru în cauză nu a demonstrat în ce măsură o schimbare a furnizorului l-ar fi constrâns să achiziționeze un material fabricat potrivit unei tehnici diferite, de natură să determine o incompatibilitate sau dificultăți tehnice disproporționate de utilizare sau de întreținere.

60 Având în vedere tot ceea ce precedă, trebuie să se constate că, prin faptul că a pus în aplicare o practică, cu o existență îndelungată și menținută în vigoare, de atribuire directă a contractelor pentru achiziționarea de la Agusta de elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, destinate să acopere necesitățile mai multor corpuri militare și civile ale statului italian, fără a aplica nicio procedură de licitație și în special fără a respecta procedurile prevăzute de Directiva 93/36 și, anterior, de Directiva 77/62, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestor directive.

Cu privire la cheltuielile de judecată

61 Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea Republicii Italiene la plata cheltuielilor de judecată, iar Republica Italiană a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară și hotărăște:

- 1) Prin faptul că a pus în aplicare o practică, cu o existență îndelungată și menținută în vigoare, de atribuire directă a contractelor pentru achiziționarea de la Agusta SpA de elicoptere, mărcile Agusta și Agusta Bell, destinate să acopere necesitățile mai multor corpuri militare și civile, fără a aplica nicio procedură de licitație și în special fără a respecta procedurile prevăzute de Directiva 93/36/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri, astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 octombrie 1997 și, anterior, prin Directiva 77/62/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1976 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri, astfel cum a fost modificată și completată prin Directiva 80/767/CEE a Consiliului din 22 iulie 1980 și Directiva 88/295/CEE a Consiliului din 22 martie 1988, Republica Italiană nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestor directive.
- 2) Obligă Republica Italiană la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături